

LA CATALUNYA RURAL SOTA EL REGIM DE FRANCO: EL FET DE LA CULTURA REGIONAL DES DE LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA (I).

L'objectiu explícit del llibre "Rural Catalonia under the Franco Regime", és l'anàlisi de l'impacte d'un règim autoritari i modernitzador en una regió tradicionalment hostil al govern central (p. vii). En la persecució d'aquest objectiu, l'autor centra la seva atenció en tres institucions culturals catalanes: el sistema de contracte de conreu conegut com la "rabassa morta", el sistema d'herència centrat en les noces hereu-pubilla i les associacions culturals i recreatives. El professor Hansen conclou que sota el règim de Franco, amb la modernització que suposa, la classe parcera es proletaritzava ràpidament amb l'aparició de llocs de treball a la indústria lleugera o als serveis. El sistema d'herència relativament indivisible i les agrupacions familiars esteses cedeixen el seu lloc a l'heretatge divisible i a la família nuclear; finalment, sota la repressió franquista i la modernització, les entitats culturals són substituïdes per una "cultura de bar", és a dir, l'esperit col·lectivista de les associacions culturals és reemplaçat per una cultura que exalta els valors de l'individu (p. 153). En termes generals es pot dir que aquest llibre tracta sobre el canvi social. Si bé l'autor ha indicat clarament la dimensió temporal en la qual segons ell s'han produït aquests canvis, "el règim de Franco 1939-1975" i fins ara ininterromputs sota el govern del rei Juan Carlos" (p. 1), la dimensió espacial de l'estudi és més ambigua. La investigació del professor Hansen es realitzà a la comarca de l'Alt Penedès cap a mitjans dels anys 60. La població del territori en aquella època s'acostava als 45.000 habitants. No obstant, en tot el llibre, l'autor no limita les seves conclusions generals a l'Alt Penedès, ni tan sols a la Catalunya rural. La cultura "regional" de la qual ens parla és la cultura del conjunt del Principat. Què justifica aquest raonament precipitat fruit d'una inducció eixalabrada? En primer lloc, veiem que l'autor ha caigut en un vell parany, un trencacolls ben conegut pels antropòlegs, però perillós també per a altres investigadors.

L'Alt Penedès, se'ns presenta al llibre com a un "microcosmos de tota la societat rural catalana" (p. 160). Tot i que el lector pot identificar fàcilment certes característiques altamente específiques d'aquesta comarca, estudiada amb profusió per historiadors econòmics (E. Giralt, 1950, 1958, 1966), el professor Hansen insisteix en la seva representativitat "donat que té ciutats i pobles, i per tant una bona representació de totes les classes socials" (ibid.). L'autor minimitza o oblida aquí una sèrie d'aspectes: que aquesta comarca es troba entre les principals zones vinateres, seleccionada especialment per a la inversió de capital durant els segles XVII i XIX. Del conjunt de plets registrats a Catalunya entre propietaris i rabassaires durant la República, Vilafranca se n'emporta la tercer part (J.

Camps i Arboix, 1969, 211). Recordem també que el creixement demogràfic experimentat a la comarca en la dècada dels anys 60, no és ni de bon tros característic de les zones rurals. Ara bé, si el professor Hansen limités les seves conclusions a demostrar la decadència de les institucions culturals esmentades, el seu llibre no mouria tant enrenou, tot i que se li podria seguir criticant el criteri de periodització, l'evidència i raons que presenta per a explicar aquesta decadència. Lluny d'això, l'autor ha deduït que, de la decadència de les tres institucions, se'n desprenia la decadència del sentiment regionalista de la burgesia catalana, inicialment sota els embats del proletariat revolucionari dels anys 1920 i 1930 i, des d'aleshores, sota els programes repressius i modernitzadors del règim de Franco. De tot això Hansen conclou que el "catalanisme popular no pot romandre ja com una opció política majoritària car les classes que inicialment l'havien defensat, ara el repudiaven (com és el cas de la burgesia) o es trobaven en una situació inestable (totes les altres classes)", (p. 153). En generalitzar les troballes sobre el tema del "poder i la seva relació amb les institucions culturals, vistes no com abstraccions sino com jocs observables de relacions socials" (p. viii) a l'Alt Penedès, el professor Hansen oblida la fundació d'un nombre d'associacions catalanistes i grups polítics que s'organitzaren durant el període de recerca i redacció del seu text. Per exemple, Omnim Cultural (1961), finançat per industrials catalans és una fundació cultural que subvencionà inicialment l'Institut d'Estudis Catalans i tingué un paper important en el llençament de la "nova cançó catalana". El govern suspengué les activitats d'Omnium Cultural el setembre de 1963. L'autor tampoc fa esment de la campanya en favor del català a l'escola, l'empresonament d'en Jordi Pujol, o la formació de l'Assemblea de Catalunya (1971) que acollí forces que en cap moment no es poden identificar exclusivament amb la petita burgesia (p. 153). En reflexionar sobre la meua pròpia experiència en una comarca rural molt més apartada de Barcelona, veig que totes aquestes activitats catalanistes potser no tingueren gaire importància fins a finals dels anys 60; el seu impacte posterior, però, és indubtable.

Tal com un altre comentarista d'aquest llibre ha apuntat (H. Ettinghausen 1978), el certificat de defunció del sentiment nacional català pronunciat pel Prof. Hansen, tot basant-se en arriscades deduccions a partir de l'Alt Penedès, és decididament prematur. Segons l'autor, les raons darrera d'aquesta pretesa decadència no són degudes principalment a la repressió o a les circumstàncies especials de l'Alt Penedès, sinó al procés de "modernització", al qual em referiré dins d'uns moments.

Hem vist com l'autor generalitza les seves conclusions tot defensant la representativitat del cas que estudia, però utilitza també altres mecanismes. Al seu llibre, les classes socials reben el tractament d'un fenomen unitari, com a col·lectivitats d'actors que empaiten interessos polítics i econòmics uniformes.

Tot i deixar el problema teòric de les classes i llur representació (Cutler et al., 1977, 1: 167-328), el professor Hansen sembla ignorar el concepte de fraccions de classe. Es així com la burgesia catalana (la qual apareix descrita de vegades com "haute bourgeoisie"), se'ns presenta una classe unitària que

en la lluita històrica pels seus interessos ha passat d'ésser una "developmental elite", és a dir una elite desenvolupadora durant els segles XIX i començaments del XX, a ésser una "dependent elite" amb l'arribada de Franco al poder.

L'oposició entre "desenvolupadora" i "dependent" es fonamenta en la distinció conceptual que segons l'autor hi ha entre "desenvolupament" i "modernització":

"Per "modernització" entenem el procés segons el qual una regió sotsdesenvolupada canvia en resposta a adquisicions (ideologies, codis de conducta, productes de consum i models institucionals) provinents de centres industrials establerts; un procés que es basa en la continuació de la dependència de la metròpolis industrial-urbana. "Desenvolupament", per altra banda defineix un procés en el qual una regió sots-desenvolupada es basqueja per adquirir pel seu compte una economia industrial diversificada i autònoma". (P.Schneider, J.Schneider i E.Hansen, 1972: 340).

En provar de clarificar el concepte de "modernització" i la seva aplicabilitat a Catalunya i a Espanya, els autors -en una rèplica a Oriol Pi Sunyer (1974)- remarquen que hi ha una forta càrrega política en l'ús del concepte. Diuen que "modernització" implica "la capacitat política d'imposar" sistemes econòmics totals a nacions relativament impotents com Espanya o a regions com Catalunya" (P. Schneider, J. Schneider i E. Hansen, 1975: 239). Podem deduir que els "sistemes econòmics totals" dels quals parlen Hansen i els seus col·legues, no són sinó el fenomen de la internacionalització del capital; aleshores, el recórrer a la dicotomia entre "desenvolupament" i "modernització" no solament obscureix els problemes teòrics de la qüestió, sinó que en el cas concret de la periodització que el Professor Hansen fa de la història catalana, el recurs du el seu anàlisi a mal borràs. L'autor argumenta que nou segles de "desenvolupament" regional, han donat pas d'ençà el 1939 a un procés de "modernització" (p. 1). L'indicador més clar d'aquest canvi econòmic decisiu és la penetració de capital foraster sota la forma d'inversions, remeses d'emigrants i turisme (p. 6 i 8). I encara afegeix que el govern central: "és avui l'agent més dinàmic de canvi econòmic a la regió, havent desplaçat en aquesta tasca la burgesia catalana" (p. 5).

Aquesta transició de "desenvolupament" a "modernització" a Catalunya es pot atribuir a la reproducció acurada de dues ideologies: primer, que la industrialització del segle XIX i començaments del XX fou deguda exclusivament a l'acumulació de capital autòcton, i a l'esperit d'empresa; segon, que els beneficis econòmics del "miracle" espanyol dels anys seixanta i principis dels setanta es poden atribuir al règim de Franco. Potser l'error més greu d'aquest llibre és que assumeix que aquestes ideologies no solament són un reflex adequat de la història, sinó que, a més a més, poden justificar-la.

Vegem la qüestió de la penetració de capital estranger a Catalunya. L'explosió turística dels anys seixanta i setanta és indubtablement un fenomen nou, però la inversió de capital estranger i les remeses d'immigrants catalans (a diferència dels espanyols) no són pas recents. Els orígens de les inversions estrangeres a Espanya es poden situar al 1768 i s'han succeït sense més interrupció que en el període de la Primera Guerra Mundial i el de l'autarquia decretada per Franco (1939-59) (A. Broder, 1976: 30; Esteban, 1976; J. Clavera et al. 1978). És evident que hi ha hagut períodes de major inversió que altres, particularment la darrera meitat del segle XIX i a partir del pla d'estabilització de finals dels anys cinquanta. (S. Roldán et al. 1973, J. Muñoz et al. 1978, S. Wright, 1977). A Catalunya, la construcció del ferrocarril, l'electrificació i la xarxa telefònica de finals del XIX i començaments del XX foren creats amb capital estranger.

Un exemple de la penetració de capital estranger modernitzador a la Catalunya rural, que hom ha tingut ocasió de conèixer directament és la instal·lació de la planta electro-química Cros a Flix (Tarragona) a càrrec d'una companyia alemanya l'any 1898. Cal afegir que a finals del dinou i començaments del vint es produí un considerable moviment migratori de catalans amb caràcter permanent o temporer, com per exemple a les mines i conreus de França (J.H. Smith, 1972; A. Bladé, 1971) o esdevenint "indians"-emigrants que cercaven fortuna al Nou Món - especialment a Cuba i l'Argentina, i no tots perden la seva fortuna en caure'ls la maleta per la borda, com és diu irònicament en algunes contrades del Principat.

Parlem ara de l'afirmació segons la qual el règim de Franco és l'únic responsable dintre d'Espanya de la prosperitat econòmica de les darreres dues dècades. L'opinió que l'Estat ha constituït l'agent econòmic més dinàmic es fonamenta en l'experiència de l'autor, a l'Alt Penedès, on un préstec de l'Estat permeté la construcció d'una cooperativa vinícola (p. 8, 73-79). Ara bé, aquests crèdits o inversions no són creats "ex-novo" pel govern central, a menys que hom confongui l'activitat de la seca amb la formació de capital. Tampoc es poden reduir aquestes adquisicions de capital a la concessió de préstecs estrangers al propi govern.

El paper del règim de Franco en el "boom" econòmic en general, i en el control del capital financer en particular, és quelcom més que discutible (C. Anderson, 1970, A. Wright, 1977). Cal afegir, pel que fa al paper del règim en la modernització de l'agricultura, que l'acumulació de capital a les zones rurals s'ha invertit preferentment en els sectors industrials i de serveis. Només un 10% de recursos de les Caixes d'Estalvis procedents del petit estalvi a les zones rurals, es canalitza cap a l'agricultura i "cap altra font de capital no ha compensat aquesta sangonera de recursos del sector agrícola" (A. Wright, 1977: 22).

La política de planificació regional del règim, a través del primer i segon pla de desenvolupament; 1964-67 i 1968-71, no fou precisament adreçada a la "modernització" de Catalunya;

ans al contrari, el drenatge de capital a través de la pressió fiscal i de la normativa bancària del govern ha constituït un punt de fricció constant entre sectors de la burgesia catalana i el govern central (N.L. Jones, 1976). Estudis més recents sugereixen que hi ha un grau considerable d'iniciativa privada en el camp de serveis socials i cívics que a altres països són responsabilitat de l'Estat (A. Serra, 1968; I. Terradas, 1978).

Malgrat l'accent que el professor Hansen vol posar en la cultura, no discuteix l'educació ni la llengua catalana. Si atén a les citacions en castellà escampades pel text, el lector romandrà amb la incertesa de saber si les seves entrevistes foren dutes a terme en català o en castellà, un detall que pot tenir una influència considerable a l'hora de cercar respostes sobre el "sentiment regionalista". Finalment, és remarcable que el professor Hansen, en presentar la seva teoria segons la qual la modernització implica una minva en el sentiment regionalista o nacionalista, hagi ignorat la teoria d'E. Gellner (1964), per a qui el procés de modernització és justament la matèria prima del nacionalisme.

Malgrat aquestes importants deficiències teòriques i documentals, l'intent del professor Hansen d'anar més enllà dels estudis comunitaris tradicionals, i la seva crida en favor del treball de recerca antropològica realitzat en equip, aptofitant les troballes d'altres disciplines, representen passos importants en el terreny dels estudis mediterranis.

Anne Bailey.
Universitat de Hull, Gran Bretanya.

NOTES

- (1) Rural Catalonia under the Franco Regime: The Fate of regional culture since the Spanish civil war by Edward Hansen, Cambridge University Press, 1977, pp. 181.

BIBLIOGRAFIA

- ANDERSON, C.,
1970 The Political Economy of Modern Spain. University of Wisconsin Press.
- BLADE, A.,
1971 Gent de la Ribera. Barcelona. Editorial Pòrtic.
- BRODER, A.,
1976 "Les investissements étrangers en Espagne au XIXe siècle: méthodologie et quantification" Revue d'histoire économique et sociale, 54, 1: 29-63.
- CAMPS i ARBOIX, J.,
1969 Història de l'agricultura catalana. Barcelona. Editorial Tàber.

- CLAVERA, J. et.al.,
1978 Capitalismo español: de la autarquía a la estabilización. Madrid. Cuadernos para el Diálogo.
- CUTLER, A. et.al.,
1977 Marx's Capital and Capitalism Today. Vol. 1. London. Routledge and Kegan.
- ESTEBAN, J.,
1976 "The Economic Policy of Francoism: An Interpretation" in Spain in Crisis, ed. Paul Preston. London: Harvester Press.
- ETTINGHAUSEN, H.,
1978 "Subverting the Catalans" TLS, Jan, 13, 1978.
- GIRALT i RAVENTOS, E.,
1950 "Evolució de l'agricultura al Penedès. Del Cadastre del 1717 a l'època actual" in Actas y comunicaciones de la 1ª Asamblea intercomarcal de investigadores del Penedès y Conca d'Odena. Martorell.
- 1958 "El conflicto rabassaire y la cuestión agraria en Cataluña hasta 1936" Revista del Trabajo, 7 (3):51-72.
- 1966 "El passat de l'economia del Penedès" Col·loqui comarcal sobre l'economia del Penedès. Vilafranca de Penedès.
- GELLNER, E.,
1964 Thought and Change. London: Weidenfeld and Nicolson.
- HANSEN, E.,
1974 "From Political Association to Public Tavern: Two phases of Urbanization in rural Catalonia" Annals of N. Y. Academy of Sciences, 220, 6: 509-521.
- JONES, N.L.,
1976 "The Catalan Question since the Civil War" in Spain in Crisis, ed. P. Preston. London: Harvester Press.
- MUNOZ, J. et.al.,
1978 La internacionalización del capital en España en 1959-1975. Madrid. Cuadernos para el Diálogo.
- PI-SUNYER, O.,
1974 "Elites and non-corporate groups in the European Mediterranean: a reconsideration of the Catalan case" Comp. Studies in Society and History, 16: 117-131.
- 1975 "Of Corporate Groups and Vanishing Development: A Reply to Schneider, Schneider and Hansen" Comp. Studies in Soc. and Hist., 17: 241-244.
- ROLDAN, S. et.al.,
1973 La consolidación del capitalismo en España, 1914-1920. Madrid. Confederación Española de Cajas de Ahorro.

- SCHNEIDER, P.; SCHNEIDER, J. and HANSEN, E.,
1972 "Modernization and Development: the Role of Regional and Noncorporate Groups in the European Mediterranean" Comp. Studies in Soc. and History, 14: 328-350.
- 1975 "From Autonomous development to Dependent Modernization: the Catalan Casa revisited: A Reply to Pi-Sunyer" Comp. Studies in Soc. and History, 17: 238-241.
- SERRA RAMONEDA, A.,
1968 La Infraestructura e Iniciativa Privada: Comentarios a una tendencia. Banca Catalana.
- SMITH, J.H.,
1972 Village Revolution: agricultural workers of Cruzy (Hérault), 1850-1910, unpubl. Ph.D. University of Wisconsin.
- TERRADES SABORIT, I.,
1978 The Industrial Colony: A Casa Study in Catalonia. Ph. D. Thesis. University of Manchester.
- WRIGHT, A.,
1977 The Spanish Economy 1959-1976. London. Macmillan.

(Traducció d'Eduard Delgado).

L'INDIVIDUALISME COM A PROCES HISTORIC: LES INVESTIGACIONS D'ALAN MACFARLANE (1).

Un dels llocs on s'ha produït una de les trobades més fructíferes entre els estudis d'Antropologia i Història és Cambridge. Evidentment el "Cambridge Group for the History of Population and Social Structure" ha estat el protagonista d'aquest desenvolupament (2). Dins d'aquesta corrent d'interessos s'incriuen els treballs d'Alan Macfarlane i dels seus col·laboradors, Sarah Harrison i Charles Jardine.

La contribució teòrica d'Alan Macfarlane es palesa en dos aspectes principals. Primer, situa l'individualisme en un context històric específic, rescatant-lo d'interpretacions psicològiques i ahistòriques (3). Després, el col·loca dins la història social anglesa, en uns períodes molt reculats, intentant demostrar que l'individualisme econòmic, social i ideològic anglès està ja present en l'ordre social medieval.

A més, per demostrar aquests orígens de l'individualisme anglès emprà una metodologia força complexa i exacta, a fi de poder reconstruir la validesa i les proporcions de l'individualització present en les relacions econòmiques i socials a nivell microsocial. Aquesta metodologia es basa principalment en la con-